

Sumari

Presentació	9
John Paul Lederach	15
Pròleg	19
Introducció	23
1. ELS PIONERS	33
Els Amics de l'Arca	34
Gonzalo Arias	37
Lluís M. Xirinacs	42
2. L'OBJECCIÓ DE CONSCIÈNCIA	49
Els primers objectors i la qüestió jurídica	49
Pepe Beúnza	57
Can Serra	63
La ideologia del moviment d'objectors de consciència	69
Joan Guzmán Salvador	78
3. EXPRESSIÓ NOVIOLENTA: EXPRESSIÓ DELS POBLES	85
Catalunya	86
País Basc	93
Andalusia	98

Conclusions	103
Diversitat i afinitat	104
Paral·lelismes històrics i dinàmiques noviolentes.....	113
Bibliografia	121
Paraules finals	129
Annex	135
ENTREVISTA A GONZALO ARIAS	
realitzada per John Paul Lederach el 6 de desembre de 1978.....	139
ENTREVISTA A LLUÍS MARIA XIRINACS	
realitzada per John Paul Lederach el 10 d'abril de 1979.	159

I la collita de la justícia, amb la pau la van sembrant aquells qui treballen per la pau.

Jaume 3, 18

Presentació

John Paul Lederach no és precisament un desconegut per al lector català i espanyol. La seva vinculació amb el món universitari del nostre país (que va començar com a alumne de la Facultat d'Història de la UB i ha continuat després com a professor a l'Escola de Cultura de Pau de la UAB) té més de tres dècades d'antiguitat. Rafael Grasa ha fet una presentació molt completa de la seva trajectòria vital i intel·lectual en un altre llibre seu coeditat també pel ICIP (J. P. Lederach, Transformació dels conflictes, Icària/ICIP, Barcelona, 2010, pàg. 7-14) i a la qual remeto el lector interessat. Aquí em centraré en la importància d'aquest llibre que va ser publicat originalment en català al 1983 per Edicions La Magrana.

Per als que, a principis dels anys vuitanta del segle passat, vàrem començar a interessar-nos a Catalunya per les formes de lluita social d'inspiració gandiana, Els anomenats pacifistes va ser un llibre cabdal per entendre la gènesi i el sentit de determinades accions i campanyes dutes a terme pocs anys abans a Catalunya i Espanya. Accions sociopolítiques com les vagues de fam de Lluís M. Xirinacs i els Captaires de la Pau a favor de l'amnistia, la Marxa de la Llibertat, que va recórrer centenars de ciutats i pobles catalans durant l'estiu de 1976 reclamant llibertat, amnistia i autodeterminació per a Catalunya, o les campanyes de desobediència civil protagonitzades pels objectors de consciència al servei militar, estaven molt presents llavors en la

memòria col·lectiva com a actes de resistència a la tirania. I com a actes de resistència al despotisme, van gaudir d'una gran simpatia popular i el mateix reconeixement i suport que la resta d'accions contràries a la dictadura feixista del general Franco. Però aquesta simpatia no comportava pas una àmplia adhesió a la filosofia de fons que animava aquestes accions. Lederach es va proposar en aquest llibre pioner reconstruir la breu història de la noviolència activa a Espanya amb l'objectiu d'explicar amb exemples pràctics la concepció ètica i la forma de fer política del pacifisme radical. Lederach va partir del supòsit gandhià segons el qual la millor manera de mostrar l'eficàcia de la noviolència és mitjançant accions concretes. Aquí resideix, al meu entendre, l'originalitat d'aquest petit gran llibre.

De les tres campanyes esmentades —que constitueixen el gruix del llibre de Lederach—, la que menys empatia social generava en els temps de la transició era la dels objectors de consciència al servei militar, especialment entre les organitzacions polítiques i sindicals que havien lluitat contra la dictadura franquista. La teoria política d'aquestes organitzacions considerava el recurs a la violència com a consubstancial a tot procés revolucionari. No obstant això, la seva pràctica política els havia portat a preferir les accions pacífiques de masses per raons tàctiques.

En efecte, des de mitjan anys cinquanta, el PCE-PSUC, la principal força de l'antifranquisme actiu, va prendre la decisió d'abandonar la lluita guerrillera i propugnar vagues i actes pacífics de protesta en estimar, amb realisme, que gairebé ningú a la societat espanyola no desitjava repetir l'experiència terrible de la guerra civil. Les accions pacífiques de masses, en canvi, semblaven fer possible la substitució de la dictadura per una democràcia sense passar pel trauma d'una nova confrontació armada. Per això era necessària una política de reconciliació nacional entre tots els sectors polítics i socials favorables a una democratització de l'Estat espanyol, amb independència del bàndol a qui havien donat suport a la guerra de 1936-1939. Ara bé, en apropar-se el final de la dictadura es va fer més apressant la necessitat d'afrontar el problema de l'Exèrcit, que en aquells dies s'alçava com l'obstacle principal a l'arribada d'un règim de llibertats. Això es concretava en aconseguir, almenys, la seva neutralització

com a actor polític. L'Exèrcit va ser un dels pilars del franquisme i els seus valors de disciplina, obediència i jerarquia havien impregnat tota la societat.

L'oposició antifranquista va intentar dividir —i en conseqüència afeblir— l'Exèrcit donant suport a la creació de la UMD (Unió Militar Democràtica), en la qual s'havien aplegat alguns oficials favorables a la democratització del règim dictatorial. Però aquest intent va ser durament reprimit i els integrants de la UMD van ser processats i expulsats de l'Exèrcit. Després d'aquest fracàs, la majoria de les forces democràtiques va optar per pactar els canvis polítics amb la direcció política de les Forces Armades encapçalades pel rei. Un altre sector de l'antifranquisme —ETA i el nacionalisme basc radical, sobretot— va optar per la lluita armada, que es va materialitzar en l'assassinat de policies, guàrdies civils i militars amb l'objectiu de forçar una negociació política amb els dirigents militars, però l'únic que van aconseguir va ser provocar dolor, patiment, odi i desitjos de venjança, alimentar l'estratègia de la tensió, justificar les polítiques antiterroristes i millorar la imatge social dels militars com a víctimes del terrorisme.

En aquest context, la crítica pacifista i antimilitarista dels objectors de consciència semblava extemporània, a més d'utòpica i molt minoritària. Els petits grups de l'esquerra radical, tot i reconeixent que calia vertebrar alguna mena d'estratègia tendent a parar els peus a l'Exèrcit, compartien una apreciació similar. Aquests grups van impulsar la constitució de sindicats de soldats (Unió Democràtica de Soldats, Comitè de Soldats, etc.) amb l'esperança que acabessin sent frens interns a la vocació intervencionista dels militars. Intent que es va saldar amb un altre fracàs estrepitos degut també a la duríssima repressió. Ni uns ni altres (tampoc els objectors de consciència) varen poder impedir que l'Exèrcit tutelés, condicionés i posés límits al procés de transició.

Dit això, val la pena assenyalar que de les tres estratègies apuntades, la que a la llarga acabaria produint més resultats positius per a la democratització de l'Estat espanyol seria la dels objectors de consciència. Sovint s'oblida que fins a finals dels anys vuitanta la crítica a l'Exèrcit va ser un tabú que la major part dels periodistes respectava rigorosament. I que els objectors de consciència, juntament

amb l'ampli moviment que es va oposar a la incorporació d'Espanya a l'OTAN, van ser els agents socials que més van fer, sobretot després del pronunciament militar del 23-F, per combatre la por a l'Exèrcit i per normalitzar la crítica pública a aquesta institució. Sense els objectors i el moviment per la pau, el tabú esmentat hagués durat tant com ha durat el tabú de no criticar el rei i la monarquia. Ja en els anys noranta, els objectors insubmisos van protagonitzar la campanya més reeixida de desobediència civil que s'ha dut a terme a Espanya, la qual va culminar amb l'abolició del servei militar obligatori. Amb això, els objectors van donar la més important lliçó pràctica impartida fins ara sobre les virtuts i l'eficàcia de l'acció no violenta. Una lectura acurada d' Els anomenats pacifistes permet adonar-se que la intuïció que tot això era possible ja es trobava en el pensament del seu autor.

Ara bé, el lector atent també s'adonarà que Lederach centra la seva atenció únicament en aquelles campanyes inspirades per nuclis d'activistes seriosament compromesos amb un pacifisme de caire religiós. Davant d'aquesta opció cal preguntar: tots els objectors de consciència o totes les persones i organitzacions polítiques que van secundar la Marxa de la Llibertat de 1976, compartien aquesta ideologia? La resposta és no, la qual cosa pot donar motiu a una breu reflexió.

Com hem dit abans, per a Gandhi la manera més pedagògica d'explicar les virtuts de la noviolència és l'acció reeixida. És la pràctica la que pot canviar la mentalitat de les persones reticents a acceptar la viabilitat del pacifisme gandhià. Doncs bé, pot resultar estrany que Lederach no inclogués en el seu llibre —o no fes al·lusió almenys— als actes de protesta duts a terme per la resistència antifranquista que encaixaven perfectament en el repertori d'accions de lluita no violenta, i que de ben segur van convèncer molta gent de la seva utilitat, com les moltes vagues obreres, les manifestacions, la publicació de manifestos, els anomenats Fets del Palau de la Música, la campanya contra Luis Galinsoga, la fundació del Sindicat Democràtic d'Estudiants en el convent dels caputxins el 1966, el tancament d'artistes i intel·lectuals a Montserrat el 1970 contra el Procés de Burgos o, un exemple encara més significatiu, les vagues de tramvies a Barcelona de 1951 i 1957 que tantes similituds tenen amb el boicot als autobusos segregats de Montgomery (EUA) de 1955, unes de les accions més recordades del

moviment pels drets civils dels afroamericans liderat per Martin Luther King. Fins i tot, la mateixa política de reconciliació nacional del PCE-PSUC, que acabaria fent seva la majoria de l'oposició al franquisme, no tenia alguns punts de contacte amb la concepció gandiana de la lluita sociopolítica? Jo diria que sí, però John Paul Lederach va preferir aleshores una altra opció perquè el seu objectiu era explicar els fonaments filosòfics de les formes de lluita gandianes.

En tot cas, el llibre de Lederach es reedita en un moment molt oportú. Les revoltes pacífiques contra les dictadures a Tunísia i Egipte, el principi de la fi d'ETA i l'aposta de l'esquerra abertzale pels mètodes pacífics i democràtics, les consultes populars per la independència a Catalunya, la campanya de boicot pacífic a l'Estat d'Israel, l'aparició del moviment dels indignats, que de forma explícita es declara no violent, són factors tots ells que sens dubte estan despertant l'interès de les noves generacions per a conèixer millor la genealogia d'una manera de lluita que tant de bo es convertís en hegemònica. En aquest sentit, el llibre de John Paul Lederach és ja un clàssic.

José Luis GORDILLO
Codirector de la col·lecció

John Paul Lederach

Més obligat presentar el bon amic John Paul Lederach, un bon nord-americà, conscient de la igualtat de drets i de destí de tots els pobles del món, la qual cosa no és sempre el pensament dels seus conciutadans. Normalment, els ciutadans d'aquest estat han paït massa bé allò que són la «primera potència» mundial i miren el desenvolupament dels altres països amb aquella condescendència que els dóna sentir-se en definitiva una mica els propietaris del planeta. John Paul no és d'aquests; neix ara fa 28 anys a l'estat d'Indiana i ja de petit es trasllada i viu en diversos estats del seu país, entre ells Oregon i Kansas, i en aquest darrer fa els seus estudis. Profundament religiós, practicant de l'Església mennonita, una Església tradicionalment pacifista, aprèn aviat que un dia o altre haurà de «servir» el seu país fent el servei militar. De molt jove es planteja l'objecció de consciència, dret que als Estats Units ja és reconegut de temps, i a través de la seva Església veu l'oportunitat de fer un servei civil alternatiu a Europa. Continuarà així els estudis que sempre li han interessat: recerca de la pau o, dit amb la terminologia proposada per Bothoul, estudis polemòlics. Planifica la seva vinguda a Europa tot intentant combinar aquests estudis de peace story (programa polemòlic de la Universitat de Bethel, a l'estat de Kansas) amb la immersió en un continent que desconeix, però que l'apassiona, ni que sigui seguint somnis juvenils i aventurers.

Arriba a Bèlgica durant el mes de setembre de 1975 i durant dos anys i mig s'integra als grups mennonites que operen en aquest estat, en els quals hi ha alguns emigrants procedents de l'Estat espanyol. Hi aprèn el francès i el castellà. Manta vegades, després, reconeixerà que tots aquests primers temps es tanca molt en el treball purament eclesial. No obstant això, s'interessa de seguida per la tasca pacifista i ecumènica. Aquest interès de John Paul el porta a la ciutat alemanya de Bendorf on, en una trobada internacional de «Church and Peace» («Església i Pau»), ens vam conèixer. Jo hi participava amb altres amics noviolents catalans, i intentava connectar amb moviments cristians (protestants i catòlics, mennonites...) europeus, a la recerca comuna d'unes respostes que lliguessin evangeli i noviolència. He de dir que tant ell com altres membres de l'Església mennonita (que jo desconeixia fins llavors) em varen impressionar profundament, atès que expressaven una forma de connexió entre l'Església i els moviments per la pau idèntica en essència al que jo creia. Potser foren dels únics grups que varen entendre aquell «trencament eclesial» que jo proposava en aquells moments. D'allí va néixer, doncs, una bona amistat. Amistat que em mou a prologar aquest llibre.

John Paul s'interessa vivament pel moviment noviolent català, atret per experiències tan recents i importants per a nosaltres com la «Marxa de la Llibertat», la impulsió d'un moviment ampli de tots els sectors noviolents (objectors de consciència, grups de tendència espiritualistes, sectors molt polititzats...). Aquest interès es tradueix aviat en algun viatge als Països Catalans i a l'Estat espanyol per tal de començar els seus primers contactes amb els noviolents d'aquí. Finalment i quasi paral·lelament a la meua partença cap a Suïssa i a l'Àsia, s'instal·la definitivament a casa nostra, i es matricula a la Facultat d'Història Contemporània de Pedralbes. Durant els quasi tres anys que jo sóc fora, John Paul se submergeix del tot en els cercles del nostra malmès moviment noviolent: investiga, pregunta encuriós per uns principis i sobretot per una manera peculiar nostra d'entendre'ls. Descobreix la problemàtica nacional catalana i quan torno a Barcelona, em sorprèn veure'l ja fent els primers passos en la nostra llengua, mostra del seu interès honest per a adaptar-se i comunicar-se amb les essències del nostre poble.

Durant tot aquest temps s'interroga sobre el paper que pot jugar la noviolència, com a alternativa global, que ajudi a un canvi real de

la situació de dictadura de la qual estàvem sortint. Aquesta és, em sembla, la seva obsessió: redescobrir els moments vius de lluita contra el franquisme que ha dut la noviolència a ser coneguda i respectada com a alternativa vàlida de transformació o almenys de lluita. El Casal de la Pau ja funciona i en el seu si primer i en altres entitats més endavant, va teixint el llibre que avui tens a les mans, benvolgut lector. Un llibre que potser només pot fer-lo una persona que com John Paul ve de fora, que li permet de ser mínimament objectiu i presentar, després de moltes hores d'entrevistes i comparacions de parers diversos, un treball que manca en la nostra història recent. Un treball que analitza l'aparició d'aquesta filosofia, d'aquest mètode de lluita, d'aquesta recerca d'una veritat sempre difícil, de tot això que anomenem NOVIOLÈNCIA. Així en majúscula. Amb aquest llibre, John Paul Lederach ens ofereix una part de la nostra història més recent recopilada, potser encara no excessivament arrodonida, però globalment exposada i interpretada.

John Paul no perd, emperò, els contactes amb el seu país d'origen. L'any 1980 viatja als Estats Units, on coneix la que avui és la seva dona; es casa i tornen junts, de nou, a Barcelona. Vol acabar el llibre. De retorn als Països Catalans, s'instal·la a Horta i treballa en una petita comunitat mennonita a la nostra ciutat on és també missioner de la seva Església. Comença nous estudis de perspectiva teològica de la pau, treballa en l'anàlisi dels conflictes i enllesteix un nou llibre que vol titular Ètica de la Pau, on teoritza sobre les seves recerques i segueix el que serà cada dia la seva pauta de vida: una forta dedicació a la investigació de tot allò que produeix avenços cap a la pau. En aquests moments, John Paul Lederach torna a ser als Estats Units, on s'ha emportat amb ell una sèrie d'experiències i coneixements del nostre continent i especialment de la nostra nació que —i són quasi paraules textuais seves— el portaran a passar madurament el doctorat en polemologia al seu país.

Tot això pot sonar com a molt utòpic. Pot provocar, a més a més, molts somriures dels qui creuen que tot això és una manera com una altra de perdre el temps. El cert és que John Paul Lederach és una persona que continua i continuarà treballant per aquesta dramàtica utopia. I cada dia més impossible utopia.

Àngel COLOM

El 28 de gener de 1977, al centre de Madrid, un grup petit d'amics es manifestaven il·legalment, portant cartells on demanaven la fi de la contínua i perpètua violència de l'Estat espanyol. Feien una crida a la pau, donant voltes lentament a la plaça Major. El seu propòsit era sortir cada dia durant una setmana i romandre una hora (de les 8 a les 9 del vespre) a la plaça. El dia 28 fou el penúltim de la seva acció.

En un altre indret de la ciutat, la policia s'assabentava de la seva presència, i del quarter general donaren l'ordre a la patrulla de policia de sortir al carrer:

«Heu d'anar a la Plaça Major. Hi ha uns grups anomenats "pacifistes" amb pancartes, en les quals manifesten que són amics i emissaris de la pau. Feu-los saber que dissolguin la manifestació immediatament. Tallo.»

Van anar-hi dues patrulles i en arribar començaren a parlar amb els manifestants. Aviat el policia encarregat tornà a comunicar-se amb el quarter.

«Informem que, efectivament, aquí hi ha una manifestació pacífica. Diuen que si els deixem donar una volta completa a la Plaça Major desfaran la manifestació, ja que ells volen donar una volta en actitud pacífica i aleshores es dispersaran.»

«Si no causen cap problema, que continuïn. Tallo.»

«No, estan en una actitud bastant pacífica, i a més a més han dit que tot fent la volta ja s'aniran dispersant. Tallo.»*

Al cap de força estona, comunicaren des del carrer altra vegada.

«Sí, és per comunicar-vos que la volta que demanaven, ja l'han feta, però ara fan una proposta amb insistència: que volen romandre a la plaça fins a les 9. Tallo.»

«Comuniqueu-los d'alguna manera que ja han fet la volta que ells demanaven, per tant, prou voltes. Repeteixo que es dissolguin. Disperseu-los. I si no sou prou us enviarem reforços. Tallo.»

«No, crec que serem prou; podem combinar-ho amb les dues camionetes. Aconseguirem dispersar-los. Tallo.»*

Altres vegades, la policia els havia pres els cartells i els havia dispersats, però no pas abans de les 9 del vespre. Però el dia 28 era diferent. Què s'esdevingué de debò a la plaça Major, aquell dia? Gonzalo Arias, un dels manifestants allà presents, relata el fet:

«Cal aclarir allò que s'esdevingué aquell dia, en el qual un policia digué que els mateixos manifestants havien declarat que si se'ls deixava fer una volta es dispersarien; la veritat és que els manifestants no havíem dit això. Nosaltres diguérem des d'un principi que ens havíem proposat romandre allí des de les 8 fins a les 9 del vespre. Però el policia, amb ganes d'afavorir-nos davant el superior amb qui parlava per ràdio, intentà d'estalviar que donés l'ordre de detenció. Llavors digué, esperant fer-nos un favor, que només volíem fer una volta, res més, i que després ja ens dispersaríem. Férem la volta, vàrem dir que ens havíem proposat estar allí fins a les 9 del vespre i no ens dispersàrem. Aleshores, el policia feia equilibris per tal d'intentar convèncer el superior que érem innocents i que no calia detenir-nos. I així estiguérem durant tota l'estona, i ens sortírem amb la nostra. Malgrat les ordres contundents donades al principi, que si no ens dissolíem se'ns detingués, el policia ens tolerà.»

* És una gravació real de la conversa entre el quarter i la patrulla al carrer, el 28 de gener de 1977, enregistrada per la filla de Gonzalo Arias des d'un cotxe prop de la plaça Major.

El gener de 1977, la tàctica noviolenta es manifestà obertament i explícita a l'Estat espanyol. Aquest exemple d'una acció noviolenta evidenciava els plantejaments, els mitjans, i per damunt de tot la diferència entre els poders violents i noviolents. Considereu, per un moment, que el fet de reclamar i demanar que la violència s'acabi, públicament amb cartells, fou una acció il·legal i un delictes. Fer-ho, un acte de desobediència civil. Considereu també el dilema en què es troba el policia al carrer: atrapat entre persones «pacífiques» transgredint una llei injusta, i l'estructura de l'autoritat sota la qual ell viu i treballa. O considereu una mica aquesta estructura de l'autoritat, en la qual les ordres i resolucions es donen des d'un lloc apartat i des d'uns caps que no experimenten, ni tan sols han vist mai, la situació. Això no obstant, apliquen una «justícia» estàtica, reglamentària i cega. Compareu això amb el grup reduït que surt només amb paraules, cartells i la seva presència com a única arma, per tal d'experimentar i proclamar allò que sent profundament que és la veritat. Però hi ha molt més en aquest exemple. Per què es referí el cap del quarter als manifestants com a «pacifistes», i què vol dir la paraula pacifisme per a ell? I, què significava pacifisme, noviolència i pau per als manifestants? Aquest llibre pretén donar respostes a aquestes preguntes i idees.

A la darrerria del 1978, vaig començar a estudiar el naixement i el desenvolupament de la noviolència a l'Estat espanyol. Simultàniament amb el pla d'acabar la carrera universitària (Història/Polemologia), vaig iniciar, com a mitjà i com a fi de l'estudi, un arxiu d'entrevistes amb els noviolents d'arreu de l'Estat. Diguem-ne la història oral del moviment noviolent. Vaig conèixer persones molt diverses amb idees diferents i amb vides i preocupacions de tota mena. Als voltants de l'estiu del 1979, havia ja col·leccionat gairebé cinquanta hores d'entrevistes amb unes quaranta-cinc persones, i fins avui, a poc a poc, l'arxiu va creixent. Aquesta feina s'acabà en forma d'una tesi que vaig presentar l'any 1980, al Bethel College, dels Estats Units, i que avui presento aquí amb algunes modificacions i retocs.

L'intent d'aquest llibre no és la història cronològica de totes les accions, esdeveniments i influències en el desenvolupament de la noviolència a l'Estat espanyol. El propòsit, senzillament, ix de l'enfocament de la història oral: permetre que els noviolents parlin i

s'expressin. No és completament i àmpliament detallat. És, més aviat, una ullada, una presentació i una aproximació a la contribució de la noviolència i els noviolents en aquest estat.

Estic agraït a tots els noviolents que m'ajudaren, em suportaren i m'encoratjaren en aquest projecte; la seva paciència i acollida sempre han estat abundoses. Especialment vull donar les gràcies a en Pepe i la Montserrat per l'ajut en forma de transport i companyia, que m'atorgaren l'estiu de 1979. També agraeixo la col·laboració que m'oferí Miquel Anton Llop a la primera traducció castellana de l'original anglès i, especialment, Teresa Carreras, que ha tingut cura d'aquesta edició catalana que ara publico i que és de fet la primera i, per tant, l'edició original.

Finalment agraeixo els suggeriments i el suport moral que m'oferiren la gent del Casal de la Pau i la de la Comunitat Cristiana del carrer Argimon.

Introducció

Per al lector que no ha sentit mai parlar de la noviolència, segurament aquesta paraula li sonarà estranya, potser li semblarà més comprensible la de «pacifisme»: «Sí, es tracta d'aquesta gent i d'aquestes sectes que no volen matar. Són com uns monjos, molt místics entre altres coses.» Heus aquí la primera equivocació amb què aquest llibre s'enfronta, en la qual molta gent cau, fins i tot molts noviolents contemporanis. Per als uns i per als altres, l'error rau en el gran desconeixement de la història del pacifisme, sobretot escrita des de la perspectiva dels que varen assumir-lo. És una història poc coneguda, precisament perquè no és la història dels guerrers victoriosos ni dels reis, ni dels rics o poderosos; o sigui, dels que normalment escriuen i sobre la vida dels quals s'escriu la història. La definició de paraules és important i en aquest treball cal especificar les diferències entre el pacifisme i la noviolència, de la mateixa manera que és important de precisar els diversos plantejaments noviolents. En reconèixer la diversitat rica i immensa d'expressió d'actituds, afirmo que existeix una analogia entre els moviments pacifistes històrics i els noviolents contemporanis. A més a més, el pacifisme històric va tenir unes característiques i una dinàmica en les quals va arrelar la noviolència contemporània. És a dir, hi ha una continuïtat real, si tenim en compte que tots dos s'adhereixen a un sistema de valors similar. Si volem veure aquesta continuïtat, com a introducció al tema de la noviolència a l'Estat espanyol, cal explicitar,

si més no breument, les característiques més destacades d'aquestes actituds històriques.

Les arrels més antigues de les intuïcions pacifistes es troben als orígens de les religions, sobretot de les orientals. Per exemple, en el jainisme hi hagué una espècie de «no-acció» que era com un mitjà de purificació. En el budisme, l'actitud pacifista era «el fruit de la pietat vers els éssers», per la religió Bhakti, «la conseqüència de la devoció o de l'amor passiu a Déu». Sovint aquests ensenyaments s'aplicaven només a un grup de monjos, que els portaven al límit, «fins al punt de posar-se un vel davant la cara per tal de no empassar-se ni matar els éssers microscòpics quan respiraven», comenta Llorenç Vidal en el seu llibre *Fundamentació de una Pedagogia de la No-violència y la Paz*. Tanmateix, en aquestes religions es desenvolupava una tradició pacifista en «qualitat de no-contenció» que molt més tard servirà com a base sobre la qual la noviolència del segle xx, en els països orientals, desenvoluparà una actitud més activa, més social i més política.

Però el fonament d'una actitud pacifista s'explicità en la persona de Jesús, profeta i mestre de la tradició judeohebraica. Malgrat que Jesús no deixà tota una sèrie de reglaments ètics sobre qüestions específiques (la guerra o el servei militar, per exemple), el conjunt d'estil de vida, ensenyances i, sobretot, el Sermó de la Muntanya, marquen una línia clara de principis «pacifistes».

Sortosos els noviolents perquè heretaran la terra.

Sortosos els qui famegen i sedegen la justícia.

Sortosos els portadors de la pau.

No planteu cara al dolent; al contrari, si algú et bufeteja la galta dreta, para-li també l'altra.

Estimeu els vostres enemics i pregueu pels vostres perseguïdors.¹

En el fons, es tracta d'un «no manament»: la llei de l'Amor. Estima el proïsme com a tu mateix; un amor que estima fins i tot els enemics. No es tracta d'una teoria, sinó de tota una ètica i una forma de concebre

1. Versió: La Bíblia de Catalunya. Editorial Alpha, S.A. Barcelona.

la vida i les relacions interpersonals que marquen el comportament humà i inclouen un projecte social i polític. Aquesta llei de l'Amor, l'axioma ètic de Jesús, no busca el poder, ni ésser el més fort; no respon a la violència amb violència, ni torna mal per mal, sinó que intenta cercar i encarnar una sèrie de valors: la humilitat, el servei, l'amor, la comunitat, la justícia i la pau.

En les comunitats cristianes primitives sobresurt la seva preocupació per seguir aquesta ètica i posar-la en pràctica. Fins i tot, la norma entre aquestes primeres generacions de cristians era la pacifista; per exemple, pel que fa al servei militar, l'actitud qüestionable, des de la seva perspectiva, era la militar i no la de l'objector. Però tot això canvià radicalment amb la conversió de l'emperador Constantí, canvi que menà Peter Brok a comentar en el seu llibre *Pacifism in Europe to 1914*: «L'establiment del cristianisme com a religió oficial de l'Imperi Romà... havia significat la caiguda de l'antimilitarisme cristià primitiu. El soldat de Crist va substituir el màrtir cristià com a símbol de la fe.» I a través de l'Església catòlica postconstantiniana, l'ètica de Jesús prengué un altre caire. L'Església ja no estigué interessada en l'ètica radical pacifista i optà per crear categories per a minimitzar la violència i limitar en la mesura possible les constants guerres. Tan aviat com el cristianisme fou la religió oficial de l'imperi, sorgí el concepte del monaquisme, que sempre ha estat una protesta contra la violència i la infidelitat, amb la qual cosa s'oferí la sortida d'un «pacifisme vocacional», per dir-ho d'alguna manera. Tanmateix, des de la perspectiva de l'Església, aquest era d'una classe o «consell» especial, i no es tractava d'un principi per a tots els cristians. Fins i tot l'Església catòlica va repudiar de manera especial el pacifisme com un «consell perfeccionista» i, consegüentment, aquesta actitud es trobà assumida només per moviments heterodoxos, és a dir, per «heretges».

Des del segle v fins al xv, «sectes» (moviments heterodoxos o moviments radicals de renovació, segons l'enfocament) com els bogomils, els càtars i els valdesos, desenvoluparen una actitud pacifista, basada en les ensenyances de Jesús. Eren gent del camp, a voltes vegetarians, que vivien una vida senzilla i no permeteren la violència, fins al punt de prohibir l'autodefensa per mitjà de la violència física. Intentaren portar a terme un seguiment cristià

quasi literal del Sermó de la Muntanya. Visqueren als actuals estats de França i Itàlia, i sovint foren perseguits per l'Església catòlica, però, a desgrat d'ella, tenien contactes amb diversos grups catòlics i sempre hi deixaven alguna influència. Els conegueren en el segle xv els «Germans Txecs», el fundador dels quals, Peter Chelciky, amb el seu concepte de «no-resistència», desenrotllà una actitud pacifista «anarquista» cristiana, en la qual rebutjà tota mena de violència o participació en la guerra, a més a més del poder polític i l'Església que li donava suport. Va escriure que el casament de l'Estat amb l'Església obrava «com a verí en l'Església», i deixava clar que la violència estava estretament lligada a la institució del Govern, i deia: «El poder polític engendra por, perquè fa possible que la inhumanitat regni, amenaci, abusi..., detingui, lluiti i mati. No hi pot haver poder sense crueltat. Si el poder perdona es prepara la seva mateixa destrucció, perquè ningú no li tindrà por; s'adona que estima en lloc d'usar la força.»

Al segle xvi, un altre moviment, els anabaptistes (els que tornen a batejar-se), en seguir el llenguatge de Chelciky, també parlaren de la no-resistència, paraula que no vol dir passivitat, sinó «estar sense defensa». En trobar en les paraules de Jesús, «no us resistiu al mal», aquest concepte no cal contrastar-lo necessàriament amb idees de desobediència civil o acció no violenta. En sorgir, en plena reforma protestant, els anabaptistes, van ser-ne els «radicals», i curiosament foren perseguits tant per l'Església catòlica com per les esglésies protestants. Desenvoluparen àmpliament una actitud pacifista en què rebutjaren participar en les activitats de l'Estat «que van en contra de la nostra consciència», activitats que suposaven la violència, la guerra, l'ús d'armes, la pena de mort i àdhuc en alguns casos impostos de guerra. A més a més formaren comunitats de gent del camp on sovint compartiren els seus béns. Menno Simons, un dels seus teòlegs, descriví els «regenerats cristians» igual que el profeta Miquees: com «els que han forjat arades de les seves llances». El seu pacifisme no es limitava a un legalisme, sinó que es tractava de compartir la naturalesa, l'esperit i l'ètica de Jesús. Malgrat la gran persecució soferta, hi ha branques dels anabaptistes que han mantingut aquesta actitud fins avui (les esglésies amish, huterites i mennonites).